Tarih Okulu Dergisi (TOD) Journal of History School (JOHS)
(2022), 15(60), 3068-3091
Özgünlük kontrolü intihal.net Authenticity process
DOI No: http://dx.doi.org/10.29228/Joh.62199
Makale türü: Araştırma makalesi **Article type:** Research article
Geliş tarihi 27.04.2022 Submitted date
Kabul tarihi 06.09.2022 Accepted date
Elektronik yayın tarihi 28.10.2022 Online publishing date
Atıf Bilgisi / Reference Information
Özçelik, F. (2022). 1 Şubat 1944 Bolu - Gerede Depremi'nin Çankırı Vilâyetine Etkileri, *Journal of History School*, 60, 3068-3091.

1 ŞUBAT 1944 BOLU - GEREDE DEPREMİ'NİN ÇANKIRI VİLÂYETİNE ETKİLERİ

Fatih ÖZÇELİK[1]

Öz

Çankırı vilâyeti dünyanın en aktif fay hatlarından biri olan Kuzey Anadolu Fayı (KAF) üzerinde bulunmaktadır. Bu nedenle ilin önemli bir kısmı 1. derece deprem riski taşımaktadır. Tarihsel süreç içerisinde Kuzey Anadolu Fayı'nın ve bu faya bağlı tali fayların bu çevrede ki kısmı üzerinde gerçekleşen depremler Çankırı'yı etkiledi ve vilâyette büyük can ve mal kayıplarına sebep oldu. Çankırı bu depremler nedeniyle kayıplara uğradı ve kalkınması olumsuz etkilendi. Cumhuriyet döneminde Çankırı ve çevresini etkileyen en şiddetli ve en yıkıcı deprem 1 Şubat 1944 günü meydana geldi. 7,4 şiddetinde ki bu depremin merkez üssü Bolu'nun Gerede ilçesiydi. Bu deprem başta Çerkeş olmak üzere Çankırı vilâyetinin önemli bir kısmında büyük hasara yol açtı. Kış mevsiminin ağır geçmesi ve deprem nedeniyle demiryolunun zarar görmesi ilk başlarda felaketzedelere yardımı bir hayli zorlaştırdı. Depremin psikolojik ve sosyo-ekonomik olumsuz etkisi uzun süre devam etti. Bu çalışmamız 1944 Bolu-Gerede Depremi'nin Çankırı'ya etkileri arşiv kaynakları, dönemin ulusal basını, yerel basını ve mevcut literatür temel alınarak hazırlandı.

Anahtar Kelimeler: Deprem, Çankırı, Çerkeş, 1944 Gerede Depremi, Doğal Afet, Kuzey Anadolu Fayı.

[1] Doç. Dr., Düzce Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Anabilim Dalı, fatihozcelik@duzce.edu.tr, Orcid: 0000-0002-7564-7365

The First of February, 1944 – The Effects of Bolu- Gerede Earthquake to Çankırı Province

Abstract

Çankırı province is located in North Anatolian Fault (NAF) which is one of the most active fault line in the world. Therefore, the important part of the province takes first degree earthquake risks. North Anatolian Fault and its subsidiary fault lines affected Çankırı, and it had caused major loss of life and property during the historical process. Because of the earthquakes, Çankırı experienced losses and it was negatively affected in terms of development. The earthquake which was the most severe and devastating earthquake that affected Çankırı and its surroundings occured on 1st of February in 1944. The epicenter of this 7,4 magnitude-earthquake was Gerede town of Bolu. It brought about a great damage especially Çerkeş and the other towns of Çankırı. Bad weather conditions and damaged railway obstructed aids to the victims. The negative effects took a long time both psychologically and socio-culturally. This study is based on sources of the effects of 1944 Bolu- Gerede earthquake to Çankırı archieves, national and local press of the period and current literature.

Keywords: Earthquake, Çankırı, Çerkeş, 1944 Gerede Earthquake, Natural Disaster, North Anatolian Fault.

GİRİŞ

Depremler yerin içinde bulunan yer kabuğunun hareketlerinden kaynaklanmaktadır. Depremler önceden bilinememektedir ve her yıl da büyük miktarda can ve mal kayıplarına sebebiyet vermektedir. Bu nedenle tarih boyunca insanoğlunun en çok korktuğu doğal afetlerin başında gelmektedir. Depremler; tektonik, çöküntü ve volkanik olmak üzere üç guruba ayrılmaktadır. Tektonik depremler söyle gerçekleşir: Yer kabuğunun çeşitli sebeplerden ötürü hareketli kısımlarının dengesi bozulmaya başlar ve buna bağlı olarak da yer kabuğunda meydana gelen gerilmeler; potansiyel enerjiyi kinetik enerjiye dönüştürür. Bu durum da tektonik depremlere neden olur. Bu tür depremlerde büyük can ve mal kayıpları meydana gelir. Çöküntü depremler, o bölümdeki yer kabuğu yapısının jips ve kalker gibi eriyebilen kayaçlardan oluştuğu yerlerde, yer altındaki kömür ocaklarının galerilerinin bulunduğu alanlarda veya yer altındaki mağaraların tavan bloklarının zamanla incelerek çökmesi ile oluşur. Enerjileri az olup hissedilme alanları sınırlı kalmaktadır. Ancak çöküntü depremler, yerleşim yerlerine rastlarsa can ve mal kaybı söz konusu olmaktadır (Sür, 1993, s.53). Volkanik depremler ise, volkanların püskürmesi sırasında oluşmaktadırlar. Yerin çok içinde ısı etkisiyle sıvı duruma geçen katı maddeler, yeryüzüne çıkışları esnasında fiziksel ve kimyasal tepkimeler neticesinde gaz oluştururlar. Bu

gazların patlamaları volkanik depremleri meydana getirir ve tür depremler çok lokal kalır yakın çevrelerine zarar verir (Deprem Nedir? Depremle İlgili Teknik Bilgiler).

Günümüz de 600 milyon civarında insanın deprem açısından tehlikeli bölgelerde yaşadığı düşünülmektedir. Türkiye'de ise nüfusun % 98'i deprem tehdidi ile karşı karşıyadır. Sanayi alanlarının % 98'i deprem bölgelerinde bulunmakla birlikte %73'ü de doğrudan aktif fay kırıkları üzerindedir. Bunların yanında ülkemizdeki barajların %95'i de deprem açısından oldukça riskli alanlarda yer almaktadır (1900 Sonrası Türkiye'deki Depremler). Ülkemiz Alp-Himalaya deprem kuşağında üzerinde bulunmaktadır ve *"Türkiye'de olan depremler, Atlantik Okyanus ortası sırtının iki tarafa doğru yayılmasına bağlı olarak Afrika-Arabistan levhalarının kuzey-kuzeydoğuya doğru hareket etmeleriyle ilişkilidir. Ayrıca, Kızıldeniz'in uzun ekseni boyunca bugün de devam eden deniz tabanı yayılması nedeni ile Arabistan levhası kuzeye doğru itilmekte ve Avrasya levhasının altına doğru dalmaya zorlanmaktadır. Bu zorlanma ile Arabistan levhası ile Avrasya kıtası arasında kalan Doğu Anadolu bölgesinde yoğun sıkışma etkisi oluşmaktadır. Kuzey Anadolu Fayı ve Doğu Anadolu Fayı gibi belli başlı büyük kırıkları harekete geçiren bu sıkışma milyonlarca yıldır devam etmekte günümüzde de yaşadığımız depremlerin ana nedeni oluşturmaktadır"* (Atabey, 2000, s.27).

Çankırı'ya etkileri bakımından çalışma konumuz olan 1944 Bolu-Gerede Depremi Alp-Himalaya deprem kuşağına ait Kuzey Anadolu Fayı(KAF) üzerinde gerçekleşmiştir. Kuzey Anadolu Fayı, Ege Denizi'nin kuzeyinde yer alan Saroz Körfezi'nden başlayarak Türkiye'nin Doğusunda bulunan Karlıova kasabasına kadar uzanır (Çobalak, 2000, s.11). Kuzey Anadolu Fayı, yaklaşık 1600 km uzunluğunda ve 2 ila 110 km genişliğinde olup Avrasya plakası ve Anadolu plakası arasındaki sınırı da meydana getirir (Ayhan ve Koçyiğit, 2010, s.285). Tarihsel süreç içerisinde ülkemizde gerçekleşen en yıkıcı depremler bu hat üzerinde meydana gelmiştir (Sür, 1993, s.56). Uzmanlar, bu fay üzerinde bulunan yerlerde, her an büyük can ve mal kayıplarına sebebiyet verecek depremlerin gerçekleşebileceğini konusunda uyarmaktadırlar. Bu durumu; yapılan tarihsel araştırmalar, jeolojik gözlemler, paleosismolojik ve arkeosismolojik çalışmalar da doğrulamaktadır. Örneğin Cumhuriyet döneminde gerçekleşen 1939 Erzincan, 1943 Kastamonu(Tosya-Ladik), 1944 Gerede-Bolu, 1953 Yenice-Gönen, 1957 Dokurcun-Abant, 1967 Akyazı-Adapazarı, 1999 Gölcük, 1999 Düzce depremleri bu gerçeği kanıtlamaktadır (Özçelik, 2017, s.94).

Çankırı ilinin önemli bir kısmının -özellikle de kuzey kısımlarının- Kuzey Anadolu Fayı üzerinde yer alması, Çankırı'yı geçmişten günümüze birçok yıkıcı

depremle karşı karşıya bırakmıştır. 4 Ağustos 1050 tarihinde meydana gelen büyük bir depremde Çankırı kentindeki evlerin çoğu yıkıldı. Büyük can ve mal kayıpları meydana geldi. 1 Şubat 1840 tarihinde olan depremde Çankırı merkez ile çevre köylerde çok sayıda ev yıkıldı ya da ağır hasar aldı. 21 Mart 1844 tarihinde gerçekleşen ve on yedi kişinin hayatını kaybettiği depremde ise Çankırı merkeze yakın bir Müslüman köyündeki evlerin yarısının yıkılmış; diğer yarısı da hasar görmüştü. 1875-1900 yılları arasında Çankırı merkez ve ilçelerinde, yirmi civarında deprem oldu. Bu depremlerden altısı hasara, üçü de can kayıplarına yol açtı (Satılmış, 2020, s.609). 1900 yılların başından günümüze ise altı şiddetinin üzerinde on üç deprem meydana geldi ve bu depremlerden dördü ise büyük can ve mal kayıplarına sebebiyet verdi (B.Ü. Kandilli Rasathanesi, 2019).

Çalışma konumuz olan deprem, Bolu'nun Gerede ilçesinde, 1 Şubat 1944'de meydana gelmiştir ve literatüre de 1944 Bolu-Gerede Depremi olarak geçmiştir. Büyük bir yıkıma neden olan bu deprem, Cumhuriyet tarihinin o döneme kadar ki ikinci büyük depremidir.[2] Depremin gerçekleştiği Gerede Fayı, Kuzey Anadolu Fay Sistemi'nin batı kesiminde bulunmaktadır. Önemli aktif faylardan biri olan bu fayın genişliği 1-9 km arası, uzunluğu ise 325 km'dir (Ayhan ve Koçyiğit, 2010, s.285).

1. DEPREMİN MEYDANA GELMESİ VE ETKİLEDİĞİ ALANLAR

Cumhuriyet devrinde Çankırı ve çevresini etkileyen en yıkıcı ve en şiddetli deprem 1 Şubat 1944 Salı günü meydana geldi. Henüz gün aydınlanmadan 06'yı 23 dakika 56 saniye geçe oldu ve şiddeti de 7,4 olarak ölçüldü. Deprem yurdun büyük bir kısmında da hissedildi. Kandilli Rasathanesi'nin verilerine göre de aynı gün akşam saatlerine kadar 22 irili ufaklı artçı sarsıntı meydana geldi (Özçelik, 2017, s.125). Deprem olduğu anda uyanık olanlar korkunç bir uğultu duyduklarını, uğultuyla beraber önce doğudan batıya, sonra da batıdan doğuya doğru şiddetli bir sarsılmanın olduğunu ardından, aşağıdan yukarıya doğru itildiklerini ve bir kuvvetin onları döndürdüğünü söylediler. Düzce, Bolu ve Gerede'deki bazı görgü tanıkları da bu esnada bir ışık gördüklerini, top seslerini andıran uğultular, uçak sesine ve gök gürlemesine benzer sesler duyduklarını, hemen sonrasında da bu uğultuların ve seslerin sarsıntıya dönüştüğü söylemişlerdir. Yine görgü tanıkları bu seslerin Düzce'de yeraltından, Bolu'da

[2] Cumhuriyet döneminin ilk büyük depremi 26 Aralık 1939'da gerçekleşen 7.9 şiddetindeki Erzincan Depremidir. 32.962 kişi bu depremde hayatını kaybetmiştir. Daha fazla bilgi için bakınız: Haçin, İ. (2014). 1939 Erzincan Büyük Depremi. Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, 30(88), 37-69.

güneyden ve yeraltından, Gerede'de kuzeyden ve yeraltından geldiğini ifade ettiler (Ersan, 2018).

Yurdun büyük kısmında hissedilen deprem en fazla zararı Bolu, Çankırı, Zonguldak ve Ankara'ya verdi. Depremin şiddetli olarak sarstığı bu illerde büyük miktarda can ve mal kayıpları söz konusu oldu. Depremin şiddetli olduğu ancak az zarar verdiği iller; İstanbul, Eskişehir, Kastamonu, Kırşehir, Bursa, Çorum ve Amasya'dır. Depremin hafif hissedildiği yerler ise şunlardır; Çanakkale, Erzincan, Dikili, Antakya, Kula, Simav, Yenişehir, İzmir, Kayseri, Sinop, Sivas, Turgutlu, Şarkî Karaağaç ve Gümüşhane'dir (Cumhuriyet Gazetesi, 2 Şubat 1944).

2. ÇANKIRI'DA DEPREM SONUCU MEYDANA GELEN KAYIPLAR VE ZARARLAR

1 Şubat sabahı saat 6.23'te meydana gelen deprem Çankırı şehir merkezinde yaklaşık 30 saniye kadar sürdü. Şehir halkı sarsıntının verdiği korkuyla büyük bir heyecan içinde sokaklara fırladı. Deprem şehir merkezinde bir miktar bacanın yıkılmasına ve bazı evlerin de duvar sıvalarının dökülmesine neden oldu. Sarsıntıdan hemen sonra PTT Bölge Başmüdürü Hamit Tuncer hızlı bir şekilde telgraf başına geçerek çevre illeri, kaza ve nahiyeleri aramağa başladı. Kastamonu'da Tosya'da ve Ilgaz'da hasar olmadığı öğrenildi. Bir müddet sonra Kurşunlu nahiyesine ulaşıldı. Daha sonra da Atkaracalar nahiyesine ulaşılarak depremin bu burada çok şiddetli olduğu haberi alındı. Bütün civar merkezlerle irtibat temin edilmesine rağmen Çerkeş kazasından haber alabilmek mümkün olamadı. Çerkeş'ten saatler geçtiği halde bir haber alınamayışı, merkezde ve Çerkeşli olanlarda büyük bir endişe uyandırdı. Depremin telgraf ve telefon hatlarına zarar vermesi, mevsimin kış olması ve buna bağlı olarak yoğun kar yağışı Çerkeş'ten haber alınmasını engelliyordu. Sumucak-Göllüce istasyonları arasında demiryolunun zarar görmesi nedeniyle de bir yardım treninin Çerkeş'e gönderilmesi mümkün olamadı (Çankırı Gazetesi, 8 Şubat 1944).

Ankara ve Çankırı arasında haberleşmeyi sağlayan telgraf ve telefon hatlarının sarsıntıdan zarar görmesi nedeniyle Dâhiliye Vekaâleti depremin ilk saatlerinde Çankırı'dan sağlıklı bilgi alamadı. Öğleye doğru İçişleri Bakanlığı, Çankırı ile Kolordunun telsizi vasıtasıyla ile irtibat sağladı. Çankırı vilâyetinin Çerkeş kazası ile Ilgaz'ın Kurşunlu nahiyesinde bina hasarının çok daha fazla olduğu ve 71 kişinin hayatını kaybettiği, Çerkeş kasabasının tamamen harap olduğu ve çok fazla kişinin öldüğü öğrenildi (CCA, Fon Kodu: 030.10.00.00, Yer No: 120.849.16).

Çerkeş kazasının durumu hakkında depremin ilk saatlerinde bilgi alınamaması üzerine Çankırı Valisi Ferit Nomer, sağlık ekiplerinin hareket etmesini, çadır ve gerekli malzemenin de derhal otomobil ve ofis kamyonlarıyla gönderilmesini istedi. Vali Nomer, yanına Çankırı Vilâyeti Jandarma Komutanı Yarbay Hüsnü Şen'i, PTT Bölge Başmüdürü Hamit Tuncer'i, Hükümet Doktoru Fuat Arık'ı, Meclis Umumî Çerkeş Azası Mahmut Hidayetoğlu'nu ve Vilâyet Matbaası Müdürü ve Ulus Muhabiri Kadri Korman'ı alarak Çerkeş'e bir arazi otomobili ile Ilgaz üzerinden hareket etti. Havanın sert ve fırtınalı olmasından ötürü Ilgaz yolu karla kapanmıştı. Bütün zorluklar aşılarak Ilgaz'a varıldı. Ilgaz'da hasarın çok az olduğu görüldü ve Kurşunlu nahiyesine hareket edildi. Kurşunlu'da okulun ön kısmının yıkılmış olduğu tespit edildi. Nahiye müdürü haber aldığı köylerde felaketin tahribatının fazla olduğunu söyledi ve Vali Nomer'den gerekli talimatları aldı. Vali, Hükümet doktorunu Kurşunlu'da bırakarak Atkaracalar'a güçlük içinde varabildi. Atkaracalar nahiyesinin içindeki bütün evlerde hasar olduğu görüldü. Vali'ye nahiye merkezinde şuan ölü olduğu, köylerin felaket içinde bulunduğunu ve bazı köylerden haber alınamadığı söylendi. Çankırı Valisi Ferit Nomer burada gerekli emirleri verdi ve yanındakilerle birlikte Çerkeş'e gitmek için yola devam etti (Çankırı Gazetesi, 8 Şubat 1944). Heyette bulunan Ulus Gazetesi Muhabiri Kadri Korman, Çerkeş'te gördüklerini çalıştığı gazetesine şöyle bildirdi (Korman, 1944, s.3):

> *"Güzel Çerkeş muhakkak ki depremin merkezi olmasına kurban gitmiştir. Çerkeş'e akşamın karanlığında karlı yolları zorlukla aşarak Vali Nomer ile birlikte gelebildik. Şimdi, gözün görebildiği her şey harabedir. Heyecanlı hislerden sıyrılarak geçen ki zelzelenin tahribatını Ilgaz'da, Tosya'da görmüş bir gazeteci sanatıyla Çerkeş tahribatını on misli büyük görüyorum. Keskin ayazlı gecede, buz üstünde, yanan ocakları başında depremin korkunç hikâyesini anlatan bu bedbaht Çerkeşliler arasındayım. Onlar hikâyelerini, askerî birliklere minnet dolu dualarla sona erdiriyor ve soğuk içinde, barınaklarına dağılıyorlar. Depremden harap olan telgraf ve telefon hatlarının yapılmasına çalışılıyor. Ben geceyi meydanlarda yakılan ateşlerin kızıl alevleri karşısında ıstırabımı kalbimin derinliğine gömerek geçiriyorum. Sabah olurken zavallı Çerkeş'i dolaştım. Sokaklar enkazla kapalı, bir büyük cami, okul. Hükümet konağı ve Çerkeş'in nesi varsa hepsi yerlere serili... Üç katlı koca evler yanlamış, bunların yıkılan duvarları, tek katlıları yere çökertmiştir. Kime "geçmiş olsun" derseniz enkaz altından nasıl kurtulduğunun hikâyesini anlatıyor ve enkaz altında bıraktığı ana, baba, kardeş ve çocuğundan birini veya bir kaçını gözleri yaşla*

dolarak anıyor. Vali, kasabayı gezdi, direktifler verdi. Demiryolundaki bozukluk tamir edildiğinden Çankırı'dan ilk yardım katarları birbirini takip ediyor. Doktorlar, sıhhi alet ve levazım mütemadiyen geliyor ve kasaba ile köylere taksim ediliyor. Ekmek, yiyecek, çadır yüklü kamyonlar durmadan işlemekte, kasaba içine ve köylere dağılmaktadır. Yaralılar hususi katarlarla Çankırı hastanesine gönderilmektedir, ölenler, yaralananlar ve yıkılan harap olan binalar hakkında malûmat vermek için vakit henüz erkendir Tahribat yüzde doksanı geçmektedir. At karacalar, Eskipazar, Ovacık, Kurşunlu nahiyeleri köylerinde tahribat miktarı henüz belli değildir. Bütün bu nahiyelere imdat ekipleri kar yüzünden ancak atla gönderilebilmiştir. Öğrendiğime göre Gerede'den başlayarak Çerkeş'e kadar, arazi üzerinde bir metre genişliğinde bir yarık hasıl olmuştur. Bu civar yollarında çıkıntılar da vardır. Deprem Çankırı Valiliği çevresinde ağır hasarlara yol açmış bulunuyor."

Depremin Çerkeş'in Orta nahiyesinde ve köylerinde de tahribat yaptığı anlaşıldığından Çankırı'dan bir sağlık ekibi hızlı bir şekilde buraya gönderildi. Çerkeş'e ikinci günü gelen bir haberle Eskipazar nahiyesinde de deprem tahribatının ve kaybının fazla olduğu öğrenildi. Ovacık nahiyesine de bir yardım ve sağlık ekibi gönderildi. Cumhuriyet Halk Partisi İl Başkanı Ömer Dedeoğlu ve Sıtma mücadele doktoru Mehmet Akçay Kurşunlu'ya geldiler. Kar nedeniyle yolları kapalı köylere ulaşmayı başardılar ve yaralıların imdadına koştular (Çankırı Gazetesi, 8 Şubat 1944).

Depremin gerçekleştiği gün akşam saatlerinde Vilâyet'ten Dâhiliye ve Sıhhiye Vekâletlerine ulaşan bilgiler durumun vahametini ortaya koyuyordu. Bu bilgilere göre; Atkaracalar nahiyesinde 207 ölü, 107 yaralı, Kurşunlu nahiyesinde de 71 ölü, 307 yaralı vardı. Çerkeş kazasında enkaz altında çıkarılan ölü sayısı ise 171'e ulaştı. 600 ev tamamen yıkıldı. 200 ev oturulamayacak kadar ağır hasar aldı. Çerkeş o tarihlerde 800 haneden oluşuyordu. Bu durum Çerkeş'in tamamen harap olduğu anlamına geliyordu (Akşam Gazetesi, 2 Şubat 1944). Çerkeş hükümet konağı, posta ve telgraf, belediye ve halkevi binaları ile ilkokul ve ortaokul binaları tamamen yıkıldı. Diğer resmî binalar da oturulamayacak derecede hasara uğradı (Son Posta Gazetesi, 3 Şubat 1944).

Sıhhiye Vekâleti tarafından bir operatör doktor başkanlığında sağlık ekibi ve gerekli malzemeler gönderildi. Askerî Tıbbiye Tatbikat Okulu da bir operatör doktor ve önemli miktarda sağlık malzemesini Çerkeş'e gönderdi (Cumhuriyet Gazetesi, 2 Şubat 1944). Ankara'dan ve civar şehir ve kasabalardan gönderilen

yardım ekipleri de hızlıca kurtarma faaliyetlerine başladı. İlk gün köylerden haber alınamamıştı. Bu nedenle bazı yardım ekipleri de birer birer köyleri taramaya ve gerekli yardımları yapmaya koyuldular. Enkazlardan çıkartılan yaralıların bir kısmı Çerkeş'te kurulan seyyar hastanelerde tedavi altına alındı. Bir kısmı da tren ile Çankırı'ya nakledildi (Ulus Gazetesi, 3 Şubat 1944). Çerkeş'ten trenle gönderilen yaralılar Çankırı'da onları bekleyen yüzlerce subay ve sivil halkın göz yaşlar ile karşılandılar ve memleket hastanesine götürülüp yatırıldılar. Vali Ferit Nomer'in eşi Naciye Hanım hastaneye gelerek yaralıları ziyaret etti. Teker teker hatırlarını sordu ve şifalar diledi. Yaralılara portakal ve sigara ikram etti. Yaralılar, Naciye Hanım'a hastanede gördükleri iyi bakımdan minnetle söz ettiler. *"Allah Hükümetimize ve Büyüklerimize zeval vermesin. Gününüz günümüzden iyi gelsin*" dediler. Ayrıca Vali'nin kızı Şule Nomer'de hasta bakıcılarla birlikte günlerce hastanede hastalara bakım yardımlarında bulundu (Çankırı Gazetesi, 8 Şubat 1944).

Ankara Valiliği depremi haber alır almaz deprem bölgesinden gelecek ağır yaralılar için Numune hastanesinde yerler hazırlattı. Ancak Çankırı'dan trenle yola çıkarılan askerler ve vatandaşlardan oluşan ilk yaralı kafilesi Ankara'ya 2 Şubat'ta saat 17'de ulaştırılabildi (Son Posta Gazetesi, 3 Şubat 1944). Yaralılardan durumu ağır olanlar, belli aralıklarla ya trenle ya da askeri birliklerin kamyonları ile Ankara'daki hastanelere sevk edildi (Vatan Gazetesi, 3 Şubat 1944). 2 Şubat günü saat 12'de alınan bilgilere göre Çankırı vilâyeti içinde yaşamını kaybedenlerin sayısı 517'ye, yaralı sayısının da 279'a ulaştığı görüldü (Son Posta Gazetesi, 3 Şubat 1944). Vilâyet dâhilinde yıkılan bina sayısı 904, ağır hasar alan bina sayısı da 206 oldu. Her geçen saatte Çankırı vilâyetindeki bilanço ağırlaşmaya başlıyordu (Son Posta Gazetesi, 3 Şubat 1944). Deprem nedeniyle İsmetpaşa ve Çerkeş arasında bulunan demir yolunun bir kısmı da zarar görmüştü. Zarar gören bu kısmın tamir edilmesiyle bu hat üzerinden de yaralılar tren ile Çankırı'ya ve Ankara'ya nakledilmeye başlandı (Akşam Gazetesi, 3 Şubat 1944). Ankara'dan gönderilen ikinci yardım treni de yükünü boşalttıktan sonra Çerkeş'ten ve diğer yerlerden aldığı ağır yaralıları Ankara'ya getirdi (Yeni Sabah Gazetesi, 3 Şubat 1944).

Çankırı Valiliği, 3 Şubat günü Ilgaz'da 79 ölü, 17 ağır yaralı, 50 hafif yaralı daha olduğunu ve ağır yaralılardan 10'unun Adapazarı'na sevk edildiğini bildirdi. Ayrıca Valilik Ilgaz'ın köylerinde evlerin yüzde altmışının yıkıldığını veya ağır hasara uğradığını; ilçedeki hayvan zayiatının henüz tespit edilemediğini de söyledi. Ilgaz'da 3 Şubat gece yarısından sonra 5 saniye süren şiddetli bir sarsıntı daha oldu. Bu sarsıntı ağır hasarlı bazı binaların yıkılmasına neden oldu. Deprem nedeniyle Ilgaz ilçe merkezindeki binaların yarısından fazlası oturulamayacak hale geldi. Hükümet konağı da ağır hasar gören binalar arasındaydı (Son Posta

Gazetesi, 4 Şubat 1944). Depremden sonra ilçe halkı vakitlerini korku ve heyecan içinde dışarı da enkaz arasında geçiriyordu. Evi sağlam olanlar dahi içeri girmiyor evlerinin bahçelerinde ya da sokaklarında yapmış oldukları barakalarda kalıyorlardı. 3 Şubat günü Ankara'dan bir yardım treni daha Çankırı ve Çerkeş'e gönderildi. Tren dönüşte Çerkeş'ten aldığı yaralıların bir kısmını Çankırı'da bıraktı. Ağır yaralıları alarak Ankara'ya döndü (Cumhuriyet Gazetesi, 4 Şubat 1944). Ulus Muhabiri Kadri Korman Çerkeş dönüşü Çankırı Memleket Hastanesi'ni ziyaret ederek yaralılarla görüştü. Hastanedeki izlenimlerini ve hastaların dediklerini Çankırı Gazetesi'ne şöyle yazdı:

Taş, Toprak, Ağaç Yığınları Altından Canları Kurtarılan Bahtsız İnsanlar Arasında

Çerkeş'ten dönüşümde, memleket hastanesine uğramak; taş, toprak, ağaç yığını altından canları kurtulan bedbaht insanlarla konuşmak ve onlara: Geçmiş olsun! Demek arzusuyla yanarak hastaneye gittim. Vakit öğle sonu. Doktorlar henüz ayrılmışlar. Odalar, koridorlar yaralılarla dolu. Geziyorum. Zavallı bedbaht insanlar; küçük çocuklar, gelinlik kızlar, boy atmış delikanlılar, babayiğit erkekler, emzikli analar, buruşuk nineler… Şaha kalkan yeryüzünün bir anlık felaketi, tatlı uykularında başlarına bir kâbus gibi çöktü ve onları sağlam vücutlarının bir uzvunda kırık, çıkık, ezik gibi yaralarla malûl bıraktı. Şimdi onlar Devletin şefkat kucağında en itinalı ellerle, merhamet dolu kalplerle, kardeşlik ve insanlık sevgisiyle dolu hislerle tedavi ediliyorlar, ziyaret ediliyorlar, halkımızın candan yardımlarına kavuşuyorlar...

Felâketi nasıl duyduklarını, nasıl kurtarıldıklarını soruyorum:

—Üç katlı bina birden üstümüze çöktü. 4 saat sonra askerler tarafından çıkarıldım. İki çocuğumla karım ne oldu, bilmiyorum ki.. Bu sözleriyle beraber ağlamağa başlayan bu erkek, Çerkeş'in içinden Ali Uzar'dır. Kulaklarından ve belinden kırıklıktan mustarip, inlemektedir.

—Çeneme ağaç indi. Fakat nasıl, bilmiyorum ki. Uykuda idim. Yenide evli idim. Köyümüzde (Oyma Ağaç'ta) 4 ev kaldı. 34 ü yıkıldı.

—Sabah oldu. Kalkayım da çorba pişireyim derken sallandı, sallandı ev de başıma yıkılıverdi. Ağaçlar içinde kaldım. Koynumda yatan torunum hemencecik öldü. Oğlum bana bağırdı:

—Anacık sağ mısın ! diye. Ben de ;

—Sağım, Kadir'im! emme Mehmet'im öldü. İki atlı bir tatlı Mehmet'im derdim ben ona. Gözlerinden yaş boşanan bu ihtiyar

altmışlık nine iki gelinini, iki oğlunu, iki kızını kaybetmiş olan Bozkuş köyünden Arzu Akkaya'dır.
Çerkeş'in Susuz köyünden Hatice iki çocuğuyla kurtulmuş.
—Zelzele nasıl oluverdi bilemiyoruz, diyor, iki katlı evimiz birden bastırdı. Biz üst katta idik. Altımızdakiler hep öldüler. Ben de bir yaşındaki Bekir'imle 4 yaşındaki şu Ayşe'min babalarını kurban verdim.
—Sabah erken kalkarım. Gene kalktım namazı kıldım. Ocakta çorba pişirmeğe hazırlanırken tavan başıma iniverdi.
—Huuu… Dede., dedim, seksen beş yaşında idi ama hiç durmaz çalışır, sonrada çok okurdu. Cevap vermedi. Okuya okuya ses kesildi. Ben ağaçlar aramda kaldım. 400 altınlık öküzüm tepinirmiş meğer, ben de bizi çıkarıyorlar sandım. Bir de muhtarın sesini duydum.
—Şerife teyze nirdesin ?
—Buradayım beni çıkarın, dedim. Herkes kayboldu, başka yerlere, kızımgile gitmişler onları çıkarttıktan, bu Hatice kızımı kurtardıktan sonra beni kurtardılar.
Ninesinin yanında mışıl mışıl uyuyan beş yaşında nur topu gibi gürbüz yavru iki gündür hastanede herkesin yüzüne eğilip bakıyor ve b değil benim anam diyor. Çünkü anası hastaneye geldikten sonra ölmüştür Bu acılı yavru anasını bulamamış, şimdi ninesinin koynunda, "Annen köyde,, diye aldatılmış uyuyor
—Efendi şu evden çıkalım dedim rahmetliye. Çıkmadı. Evvelki zelzelede çatlamıştı ev. İkimiz bir yatakta toprak içinde kalıverdik. Köylüler bizi çıkartmak için başladılar çalışmağa. Bir ara kocam ölüyorum Ayşe, dedi.
—Ölmezsin korkma, dedim. Yüzünü sıvadım, fakat biraz sonra nefes kesildi. Benim de ayağımdan çeke çeke kalçamı çıkardılar, kurtuldum. Emme beş çocuğumla ben şimdi ne yapacağım evsiz barksız ?... Hastanede bir de ikiz kardeşi annesiyle beraber ölmüş, kendisi de babasıyla beraber kurtulup tedavi altına alınmış 20 günlük bir bebek vardı Fakat ona ne sorabilirdim ki? (Çankırı Gazetesi, 15 Şubat 1944).

Deprem mıntıkasından ilgili makamlara gelen haberlere göre ölü ve yaralı miktarı her gün biraz daha fazlalaşmakta, nitekim yıkılan, hasara uğrayan binaların sayıları da artmaktaydı. 4 Şubat itibariyle durum şöyleydi: Çerkeş'teki ölü sayısı 104, yaralı sayısı 47'yi buldu. Atkaracalar nahiyesinde enkazdan 40

yaralı daha çıkarıldı. Eskipazar nahiyesinde 230 ölü 50 yaralı tespit edildi. Ilgaz'ın Kurşunlu nahiyesinde ölü miktarı 175, yaralı miktarı 81'di ve 562 ev de yıkılmıştı. Ovacık Nahiye müdüründen alınan haberlere göre Ovacık'ın birçok köylerinde zayiat ve hasar vardı. Çankırı'ya bağlı Orta nahiyesinde ölü sayısı 21, ağır yaralı sayısı 4, tamamen yıkılan bina sayısı 27 hasar gören bina sayısı da 130 oldu (Son Posta Gazetesi, 4 Şubat 1944). Çankırı vilâyetinin genelinde ise ölü sayısı 1019'du (Yeni Sabah Gazetesi, 5 Şubat 1944).

Ayrıca Çerkeş'e valilikten 5 polis, 20 jandarma ve 50 amele daha gönderildi. (Ulus Gazetesi, 5 Şubat 1944). Deprem nedeniyle hasara uğrayan Çerkeş – Karabük arasındaki demiryolu geçici geçitlerle tekrar ulaşıma açıldı. Ankara – Zonguldak arasında işleyen yolcu treni de 4 Şubat'tan itibaren tekrar seferlerine başladı. Bu hatta haftanın belirli günlerin de işleyen yolcu trenlerinden başka 5 Şubattan itibaren 25 Şubat tarihine kadar Ankara- Çerkeş-Ankara arasında ve ayrıca her gün Ankara'dan saat 8.45'te ve Çerkeş'ten Ankara'ya saat 20'de hareket etmek üzere birer yolcu treninin daha işlemesine karar verildi (Son Posta Gazetesi, 4 Şubat 1944).

Çerkeş'ten Ankara'daki hastanelere tren ile yaralı getirilmesine 5 Şubat'ta da devam edildi. Bu getirilen hastaların büyük kısmı ağır yaralılardan oluşmaktaydı. 5 Şubat itibariyle İçişleri Bakanlığından alınan en son rakamlara göre zayiat bilançosu şöyledi: Ankara vilâyeti dâhilinde ölenlerin sayısı 235, yaralı 300, yıkılan bina 137, hasar gören bina sayısı 364'tü. Çankırı vilâyetinde ölenler 1617, yaralananlar 279, yıkılan bina 904 hasar gören bina 200, Zonguldak vilâyetinde ölenler 79, yaralılar 131, yıkılan bina 657, hasar gören bina 181. Buna göre Ankara, Bolu, Çankırı, Zonguldak vilâyetlerindeki zayiat yekûnu şöyleydi: 4611 ölü, 1744 yaralı, tamamen yıkılan bina 3639, hasar gören bina 1598. Depremin üzerinden 5 gün geçtiği halde Çerkeş'te artçı şoklar bazen şiddetli olabiliyordu. Bu nedenle bazı ağır hasarlı binalar bu şoklar nedeniyle yıkılıyordu. Çankırı vilâyetinde Kurtarma ve yardım işleri 5 Şubat'ta da aralıksız devam etti (Akşam Gazetesi, 6 Şubat 1944).

Çerkeş'ten 6 Şubat itibariyle alınan bilgilere göre depremin artçı şokları az çok devam etmekteydi. Ancak şiddetinin kademe kademe azaldığı bildirilmişti. Depremde ölenlerin yaralananların sayısı henüz kesin olarak tespit edilememişti. Nedeni enkazlar da hala kurtarma faaliyetlerinin devam etmesiydi (Ulus Gazetesi, 7 Şubat 1944).

Nafia Vekâleti tarafından 2 Şubat akşamı deprem bölgesine 100 kişilik bir fen heyeti gönderilmişti. Bu heyetin amacı kapalı olan yolların açılmasını sağlamak ve depremin Çankırı, Bolu ve Ankara vilâyetlerine verdiği hasarı tespit etmekti. Ekip karla kaplı olan Ankara, Gerede, Bolu güzergâhını ulaşıma açtı. 4

Şubat akşamı da Bolu-Düzce yolunu açarak Düzce'ye vardı. Bu güzergâh üzerinden İstanbul ve Adapazarı'ndan Çerkeş'e yardım gelmesini, Çerkeş'teki bazı yaralılarında Adapazarı'na ulaşmasını sağladı. Bu fen ekibine refakat etmekte olan uzman mühendisler de bu yol üzerindeki şehir ve kasabalardaki binaların vaziyetini incelemiş ve bunların yıkılması veya tamiri ve bozulan su yollarının ıslahı için gerekli kararları almışlardı. Bolu-Gerede istikametinde faaliyete geçmiş olan bu fen heyetinden bir grupta Çerkeş'e giderek gerekli tetkiklerde bulundu. Nafia Vekâleti bu heyetin incelemeleri sonunda varılan neticelere göre gerekli para yardımlarında bulundu (Vatan Gazetesi, 9 Şubat 1944). Kızılay Genel Merkezi'nin yardımları devam etmekteydi ve bu kapsamda Çankırı'ya 15.000 lira daha gönderdi (Ulus Gazetesi, 9 Şubat 1944). Kesin zayiat ve hasar Çankırı vilâyetinde henüz belli olmamakla birlikte 8 Şubat itibariyle rakamlar şöyledi: Çankırı vilâyetinde 1314 ölü, 381 yaralı, 4217 yıkılan ev, 2745 ağır hasarlı bina (Son Posta Gazetesi, 9 Şubat 1944).

Dâhiliye Vekili Hilmi Uran'ın 16 Şubat 1944'te Başbakanlığa gönderdiği yazıda depremin Çankırı vilâyetine verdiği zararın bilançosu ortaya çıktı. (CCA, Fon Kodu: 030.10.00.00, Yer No:120.850.1.1). Kesin rakamlara göre: Çankırı vilâyeti genelinde 1349 kişi öldü, 1926 kişi yaralandı, 5269 ev yıkıldı, 3480 ev hasara uğradı ve 6068 hayvan telef oldu. Deprem en fazla zararı Çerkeş ilçesine vermişti. Zira Çerkeş'in merkezinde, nahiyelerinde ve köylerinde 1144 kişi hayatını kaybetti. Çankırı vilâyetinde yıkılan 5269 evin 3842'si yine Çerkez kazasındaydı. Ilgaz merkezinde yıkılan binaların 18'i samanlık, 10'u ahırdı. Kurşunlu'da yıkılan binaların 546'sı samanlık, 5'i oda, 120'si dam, 6'sı cami, 13'ü de okuldu(CCA, Fon Kodu: 030.10.00.00, Yer No: 120.850.1.2).

Tablo 1
1 Şubat 1944 Bolu-Gerede Depremi'nin Çankırı vilâyetinde sebep olduğu kayıp ve hasar

Kaza	Nahiye	Köy	Ölü	Yaralı	Yıkılan Ev	Hasara Uğrayan Ev	Ölen Hayvan
Çankırı Merkez	Orta	-	11	-	27	130	-
Çerkeş	Merkez	Kasaba	105	50	600	364	-
"	"	Köyler	427	317	1141	1196	-
"	Eskipazar	-	306	500	1175	-	-
"	Ovacık	14 Köy ve Göynükvern Mıntıkası	51	119	486	26	964
"	Atkaracalar	-	265	870	440	698	-
Ilgaz	Merkez	4 Köyde	-	-	51	-	163
"	Kurşunlu	38 Köyde	184	66	1349	1065	4941
Toplam			1349	1925	5868	3480	6068

Vilâyet Matbaası Müdürü ve Ulus Muhabiri Kadri Korman depremden 39 gün sonra Çerkeş'e tekrar gelmiş ve izlenimlerini 14 Mart 1944 tarihli Çankırı Gazetesi'nde şöyle yazmıştır:

"*Depremin felâkete uğrattığı, yıkıp harabeye çevirdiği günün ardından geçen 39 gün sonra yine Çerkeş'teyim. Meşum felâketin akabinde Çerkeş'te gördüğüm yürekler acısı tablo, şimdi yerini hüzünlü ve zavallı bir hayat sahnesine çevirmiştir. Yeryüzünün bir anlık kıpırdanışı ve silkini verişi ile iki katlı, üç katlı evlerin, mabetlerin, mekteplerin, ne var, ne yoksa bunlara benzer şeylerin bir yığın enkaz haline gelivermesinden doğan facianın kâbuslu rüyası, kafalardan yavaş yavaş silinmiş gibidir. İlk günlerin, elleri böğründe ve yapacağını şaşırıp enkazı başında bıraktığı insanlar, şimdi azimli bir hayat mücadelesine başlamışlardır. Kazanmak, yuva kurmak, yaşamak... Ve bunlar için çalışmak! İşte Çerkeş'i, felâketten 39 gün sonra böylece görüyorum. Gece vardığım Çerkeş'in istasyonunda göze iki şey batıyor: Elektrik, tahta barakalı yeni Çerkeş istasyonu...*

Sayıyorum tam 6 güzel baraka bir sıraya dizilmiştir. Caddeleri aydınlatan elektrik ışığı altında Çerkeş'in istasyon yolundan yukarı çıkıyor, sağımdaki yeni yapılmış barakaları gözden geçirerek ilerliyorum. İki tarafımda kırmızı ay işaretli yüzlerce çadır.. Kapıları kapalı., dışarıya çıkarılmış soba borularından dumanlar tütüyor., içeride koyu sarımsı ışık., insan gölgeleri çadırı yama yama kuşatıyor; işte Çerkeş'te hayat! Diyor, hükümet caddesine kıvrılıyorum. İnşasına başlanan ve tamamlanan barakalar. İlerliyorum, sağımda solumda tek katlı yeni yapılmış bodur binalar… Birinin içinde kuvvetli bir ışık var! Kapının yanında duran bir kişi kalın bir sesle: Kahve ve oteldir, buyurun beyim! Diyor. Ben müteredditi içeriye girmeden çarşıya doğru yürümek istiyorum. Bu kalın ses yine; Buradan başka yer yok! yeni yaptırdım burayı… Buyurun ! Rahat edersiniz… Rahat edersiniz... Felaketin gününde geldiğim vakit meydanlarda buz üstünde, yanan ateşler karşısında uzun geceyi sabah etmenin acısını, şimdi bu yeni yapılmış kulübecikte rahat ederek çıkarabilecek mi idim? Evet o acıyı temiz bir yatakta çıkarttım. Tavanına başımın dokunduğu bu kahve ve otel, işi münasebeti ile Çerkeş'e gelenlerin yegâne melcesidir. Biraz üzerin de kulübeden lokanta, biraz pahalı olmasına rağmen aç kalmamak için yegâne yerdir. Sabahtan akşama kadar Çerkeş'i dolaşıyorum. Mahalle mahalle, sokak sokak geziyorum. Halk

enkazını; kadını ile çocuğu ile temizlemekte, tasnif etmekte ve barakalar yapmaktadır.

İki cadde enkazdan temizlenerek açılmıştır. Çarşısında bir kaç hasarlı dükkân açılmış… Diğer esnaflar tekerlekli barakalar yaparak öteberi satıyorlar. Camiin yanında bir mescit, daha ileride büyük bir kahve yapılmasına başlanmış... Çerkeş Belediye reisi ile bir müddet geziyor ve konuşuyoruz. O da; tahtadan Belediye dairesi yapılmasına bu gün yarın başlanacağını sövüyor. Maarifin müfettişleri tahtadan okul yaptırmak için çalışıyorlar. Hükümet, Hususî muhasebe barakaları bitmek üzere… Nafia ambarları vesaire yapılmış gibidir. Adliye ve posta telgraf daireleri gönderilen barakalar içinde harıl harıl çalışıyorlar. Halk arasında tek katlı binalar yaptıranlar ve yapanlar da var. Fakat bunların hepsinin muvakkat olduğunu söylüyorlar. Şimdi herkes: Plân! Ah plân bir gelse diye sızlanıyorlar. 940 da yaptırılan Çerkeş'in İmar planı Nafia Vekâletine gitmiştir. Bununla beraber kasabanın 9 noktasından 6 metre derinliğinde kuyular açılarak toprak alınmıştır. Hangi köşesinin toprağı sağlamsa o tarafa yeni Çerkeş kurulacaktır. Bir Jeoloji heyeti de Çerkeş'e gelerek tetkiklerde bulunacakmış. Bundan sonradır ki hazırlanacak plân gereğince hakiki inşaat başlamış olacaktır. Halkın bütün arzusu bu işlerin bir an evvel bitip evlerini yapmağa başlamalarıdır.

Şimdi Çerkeş'te normal bir hayat değil, yeni çeşit bir hayat hüküm sürmektedir. Çadır ve baraka hayatı.. Depremin ağır felâketine canca, malca göğüs geren Çerkeşliler, hükümetin kendilerine gösterdiği derin şefkatin sonsuz minneti içinde yurtlarının yakında daha güzel kurulacağına emin ve müsterih bulunuyorlar. Depremin bir anlık faciasından taş, toprak, kum ve ağaç yığınları haline geliveren Çerkeş; bu görümünü devletin uzattığı elle silecektir. Ve belki de gelecek kışa varmadan modern bir Çerkeş doğacaktır. Böyle olacağına güvenler, inanlar, ümitler bütündür" (Çankırı Gazetesi, 14 Mart 1944).

Ziraat Vekâleti'nin 3.8.1944 tarihli ve 4827 sayılı tezkeresiyle yapılan teklif üzerine, Bakanlar Kurulu 1944 yılı içinde olmuş ya da olabilecek yer sarsıntılarında köylülerden zararı ve ihtiyacı tahakkuk edenlere yeniden yaptıracakları ev, ahır ve samanlıklar için Devlet ormanlarından parasız olarak kerestelik ağaç verilmesini 3118 sayılı kanunun 17. Maddesine uygun olarak kabul etti (CCA, Fon Kodu: 030.18.1.2, Yer No: 104,13,18). Bu karar gereği

Çankırı vilâyetinde bulunan ve depremden zarar görmüş tüm kazalar Devlet ormanlarından ücretsiz kereste alabilme hakkına sahipti. Ancak vatandaşlar Çankırı Mebusu Dr. Akif Arkan'a, Çankırı merkeze bağlı Orta nahiyesinin köylerine gerçekleştirdiği bir ziyarette köylüler; ahır ve samanlıklarının yıkılmasından ötürü keresteye ihtiyaçları olduklarını ancak parasız kereste temin edemediklerine dair şikâyette bulundular. Bu şikâyetler üzerine Arkan, CHP Genel Sekreteri Memduh Şevket Esendal ile görüşerek mağduriyetlerin giderilmesini istedi. Esendal'da Ziraat Vekâlet'ine 8/4/944 Tarih ve 2/65.679 sayılı bir yazı yazdı. 20.04.1944 tarihinde Bakanlık ilgili yazıya bir cevap yazdı. Bakanlık gönderdiği yazıda durumun kendilerine bildirilmesi üzerine Kızılcahamam Revir Amirliğinden meselenin sorulduğunu, alınan cevapta şimdiye kadar bu nahiye ve köylerinden hiç bir kimsenin revirlerine müracaatta bulunmadığı gibi bu hususta Çankırı Vilâyeti İdare Heyeti'nce de verilmiş bir kararın gönderilmediğini söyledi. Yine aynı yazıda felaketzedelere kereste ihtiyacının tespiti hususunun mahalli Bölge Şefliğine tebliğ edilmiş olduğu yazmaktaydı (CCA, Fon Kodu: 490.1.0.0, Yer No: 1583.452.3.9).

CHP Çankırı Vilâyet İdare Heyeti Reisi Ömer Dedeoğlu depremden sonra sıklıkla Çerkeş'in nahiye ve köylerine giderek yardımları organize ediyor, yapılması gerekenleri de CHP Genel Sekreterliğine mektupla bildiriyordu. Ancak bu ziyaretlerinin birinde depremzedelerin demiryolu ile ücretsiz seyahat edebilme izninin suiistimal edildiğini tespit etti ve bunu CHP Genel Sekreterliğine şu şekilde iletti:

> *Çerkeş ve mülhakatını bu defa ki ziyaretimde, deprem dolayısı ile hükümetimizin felâketzedelere bahş buyurduğu yüksek bir lütfun pek fena bir şekilde suistimal edildiğini müteaddit istasyonlarda teessürle gördüm. Hadise şudur: Deprem mıntıkasındaki felâketzedelerin arzu ettikleri yerlere gide bilmelerini temini için salahiyetli makamlardan alacakları vesikalarla parasız seyahat etmeleri müsaadesi verilmişti. Bu müsaade halen devam etmekte olup şimdi felaketzede namı altında seyahat edenlerin hemen hepsi ya ticaret için şuraya buraya giden köylü ve şehirli tacirlerle küçük ve büyük rütbeli subaylar teşkil etmektedir. Eskipazar istasyonunda Ankara'ya muamele yaptıran alay kumandan muavini yarbay ile binbaşı ve yine Eskipazar köylülerinden Kırıkkale - Çankırı - Ankara – Kayseri'ye muamele yaptıran 20 kadar köylüden yolda taşhis edip görüşebildiğim ve ticaret için gittiklerini söyleyen beş köylü küçük tacirle Çerkeş istasyonunda Çankırı'ya pekmez vesaire almağa gelen bir köylü taciri misal olarak arz edebilirim. Depremden bugüne kadar kırk üç gün geçmiş olduğundan ve*

deprem mıntıkasından başka yerlere gitmek mecburiyetinde kalan hakiki felâketzedeler gideceği yerlere şimdiye kadar gitmiş bulunduklarından ve halen seyahat edenlerin vaziyetlerinde şu suretle tespit edilmiş olduğundan bu müsaadenin devamına artık lüzum kalmadığına kaniyim. Maruzatım tasvip buyrulduğu takdirde bu müsaadeye nihayet verilmesi esbabının teminine yüksek delâletlerinizi saygılarımla arz eylerim (CCA, Fon Kodu: 490.1.0.0, Yer No: 1583.452.3.13).

CHP Genel Sekreterliği, Ömer Dedeoğlu'nun yazısını 30.03.1944'te Devlet Demiryolları ve Limanları İşletme Umum Müdürlüğüne gönderdi. Bunun üzerine Müdürlük, CHP Genel Sekreterliğine gönderdiği 12.04.1944 tarihli cevabî yazıyla deprem felaketzedelerinin parasız seyahatleri hakkındaki müsaadenin 10-11.4.1944 gece yarısından itibaren kaldırılmış olduğunu bildirdi (CCA, Fon Kodu: 490.1.0.0, Yer No: 1583.452.3.11).

3. DEVLET BÜYÜKLERİNİN ZİYARETLERİ

Dâhiliye Vekili Hilmi Uran, 7 Şubat 1944 günü Ankara'dan otomobil ile yola çıktı ve iki gün boyunca deprem bölgelerini gezerek incelemelerde bulundu. Sırasıyla; Çankırı, Çerkeş, Gerede, Bolu, Düzce, Hendek ve Adapazarı'na gitti. Bakan ilk olarak Çankırı ve Çerkeş'i ziyaret etti. Gazetecilere verdiği demeçte: *"Çerkeş, Gerede ve Bolu'da tetkiklerde bulundum. Ve yıkılmış evlerden başka, sağlam olan evlerde oturacak bir hal olmadığını gördüm. Buralarda bütün halk çadır ve barakalarda oturmaktadır"* dedi (Zonguldak Gazetesi, 11 Şubat 1944). İktisat Vekili Fuat Sirmen, 10 Şubat 1944 günü beraberindeki bir heyetle birlikte Karabük üzerinden Çerkeş'e geldi. Deprem zarar ve hasarlarını gözden geçirdi. Felâketzede vatandaşların durumlarıyla yakından ilgilendi. Felâketzedelere yapılacak yardımlar ve alınacak tedbirler için gereken emirleri vererek aynı gün Gerede'ye hareket etti (Zonguldak Gazetesi, 11 Şubat 1944).

Cumhurbaşkanı İsmet İnönü ve eşi Mevhibe İnönü Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı Abdülhalik Renda, Başbakan Şükrü Saraçoğlu ve müstakil grup reis vekili ve Kızılay Genel Başkanı Ali Rana Tarhan 12 Şubat'ta Çerkeş'e giderek deprem mıntıkalarını ziyaret ettiler (Son Posta Gazetesi, 12 Şubat 1944). Çerkeş'te depremin neden olduğu ağır hasarı kasabayı gezerek gördüler ve yerel yöneticilerden izahatlar aldılar. Çerkeş'ten Eskipazar nahiyesine uğrayan ve civar köylerinde deprem tahribatını gözden geçiren heyet, demir çelik fabrikasının durumunu görmek için Karabük'e geçti. Oradan da Zonguldak'a giderek kömür ocaklarının durumunu tetkik ettiler. 13 Şubat sabahı saat 10'da Çankırı'ya geri

geldiler. Cumhurbaşkanı İsmet İnönü ve beraberindeki heyeti istasyonda, Çankırı milletvekilleri, vilâyet erkânı, komutanlar, parti ve belediye başkanı ve mensupları ve istasyon caddesini baştanbaşa dolduran yüzlerce halk karşıladı. Heyet doğruca halkevine giderek, halkevinin depremden hasar gören sinema salonunu gezdi ve sonra da başka bir salonda istirahat etti. Cumhurbaşkanı İsmet İnönü ilgililer ile Çankırı vilâyeti üzerine uzun konuşmalar yaptı. Konuşmalardan sonra şehir etrafında bir gezinti yaparak istasyona dönmüş olan Cumhurbaşkanı İsmet İnönü ve beraberindeki heyet halkın sevgi gösterileri arasında saat 12'de trenlerine binerek Ankara'ya hareket ettiler (Çankırı Gazetesi, 15 Şubat 1944).

Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün ziyaretinden sonra Nafia Vekili Sırrı Day, Bakanlık yapı işleri dairesi başkanı ve bir jeoloji uzmanı ile birlikte deprem bölgelerini tetkik etmek amacıyla Çerkeş'e geldi. Depremin yaptığı tahribatı gözden geçirdikten sonra Ilgaz kazasına geçti. Çerkeş ve Ilgaz kazalarından sonra Tosya kazasına giden Nafia Vekili Sırrı Day ve beraberindeki heyet, Tosya'daki hasarları da gördüler ve gezdikleri bu bölgelerde özellikle inşa tarzları üzerinde incelemelerde bulundular. Halkın dileklerini de dinleyen Sırrı Day ve beraberindeki heyet daha sonra Çankırı'ya geldiler, nafia dairesinde bir toplantı yaptılar. Geceyi Çankırı'da geçiren heyet sabah Ankara'ya hareket etti (Çankırı Gazetesi, 29 Şubat 1944).

4. DEPREMZEDELER İÇİN TOPLANAN YARDIMLAR

Deprem haberini alan Dâhiliye Vekâleti; Kızılay, Milli Savunma ve Sıhhiye Vekâletleri aracılığıyla Çankırı vilâyetine demiryolu ile diğer kazalara da kamyonlarla gerekli sağlık ekipmanları, ilaç, malzeme, giyim eşyası, iaşe maddeleri, petrol, çadır gönderdi ve para yardımı yaptı. Yine bakanlık İstanbul ve İzmit'ten de Adapazarı yolu ile deprem bölgesine yardım ekipleri gönderilmesini sağladı (CCA, Fon Kodu: 030.10.00.00, Yer No: 120.849.16). Kötü hava şartları nedeniyle karayolunun kullanılmasının zorlaşması ve Çankırı - Çerkeş arasındaki demiryolunun bazı yerlerinin depremden zarar görmüş olması yardım ekiplerinin Çerkeş'e geç ulaşmalarına neden oldu. Demiryolu personelinin akşam saatlerinde zarar gören kısımları tamir etmeyi başarmalarıyla gece yarısından sonra yardım ekipleri Çerkeş'e ulaştı (Son Posta Gazetesi, 2 Şubat 1944.). Çerkeş'e ilk etapta 10,000 lira, 400 çadır, 20 sandık ilaç ile ve pansuman malzemesi ile tetanos serumu, 2 ton çivi, 200 keser ve testere, 50 gemici feneri, 400 kişilik giyim eşyası yollandı (Birlik Gazetesi, 2 Şubat 1944).

Piyade Atış Okulu Talim Alayı öğrenci ve subaylarının yaptıkları yardımlarla bir iaşe ekibi kuruldu ve ekip gerekli gıda maddeleri ile birlikte

Çerkeş'e gönderildi. İaşe ekibi Çerkeş felaketzedelerinden 500 kişinin 10 gün boyunca iaşesini temin edecekti (Cumhuriyet, 5 Şubat 1944). Kızılay genel merkezi de deprem bölgelerinin ekmek ihtiyaçlarının karşılanması için Çankırı'ya 5000 lira daha gönderdi. (Son Posta Gazetesi, 5 Şubat 1944). Çankırı Valiliği tarafından depremde zarar gören yerlere her gün 6000 ekmek ile çeşitli yiyecek sevk edildi (Son Posta Gazetesi, 4 Şubat 1944). Ankara tüccarlarından Cemal Küflü ve Ali Nihat, Çerkeş'e bir vagon ekmek, bir vagon zeytin ve peynir getirerek halka dağıttılar. Bu tüccarlar aynı zamanda halka giyecek ve para da dağıtmışlardır (Ulus Gazetesi, 7 Şubat 1944).

Çankırı vilâyetinin depremden az etkilenen bölgeleri depremzedelere yardım etmek için ellerinden geleni yaptılar. Vatandaşlar, kasaplar, dikiciler, aktarlar, kahveciler, manifaturacılar, eskiciler ve diğer esnaflar imkânları nispetinde yardımda bulundular. Bu yardımlar hem nakdî hem de aynî yardım şeklindeydi. Hafize Topçu adlı Çankırılı bir hanımefendi bir, şoförler iki davar etini hastaneye gönderdiler. Yine hastaneye adını vermek istemeyen iki bayanda sargılık 24 metre bez, Kahveci Ali Şebci'de 300 portakal gönderdi. Niğde Mebusu Rıfat Dolunay'da 350 portakalla 50 paket sigarayı hastalara gönderdi (Çankırı Gazetesi, 8 Şubat 1944). Çankırı Ortaokulu'nun 1A öğrencilerinden Ekrem Aykaç, Fikret ve Nihat Hıcıp, Fahreddin Aslan, Kadir Kıymaz, Ayhan Şekerci, İlhan Ersunan, Nihal Akgün ve Ahmet Kütük esnaftan 80 portakal, bir kilo şeker ve sigara alarak Çankırı Memleket Hastanesi'ne gittiler. Deprem nedeniyle yaralanan hastaları ziyaret ettiler (Çankırı Gazetesi, 15 Şubat 1944).

Kızılay depremin hemen ardından aynı gün Çerkeş'e yardım göndermeye başladı. İlk etapta 10.000 lira, 400 çadır, 20 sandık ilâç, 200 tetanos serumu, 200 keser ve testere, 20 ton çivi, 50 gemici feneri, 400 kişilik giyim eşyası gönderdikten sonra ertesi gün de geçici barakaların inşası için Karabük'ten 200 metre küp kereste, 3 ton çivi daha gönderdi. Aralıksız yardımlara devam eden Kızılay 11.000 lira daha gönderdi. Birkaç gün sonra da 20.000 lira daha göndererek, böylece vilâyet emrine toplam 41.000 lira nakit para göndermiş oldu (Çankırı Gazetesi, 15 Şubat 1944). Ayrıca Çankırılı vatandaşlarda kendi aralarında yardım kampanyaları düzenleyerek depremden hemen sonra iki gün içinde topladıkları paraları Kızılay'a teslim ettiler. Yardım kampanyasına katılan vatandaşların isimleri ve yaptıkları yardımın miktarı ise şöyleydi: İsmail Zincirci oğulları 1000 Lira, Çankırı Dokumacılar Kooperatifi 250 Lira, Çankırı Mebusu Dr. Akif Arkan 100 Lira, Niğde Mebusu R. Dolunay 100 Lira, Çankırı Mebusu Atıf İnan 100 Lira, Parti Reisi O. Dedeoğlu 100 Lira, Halim Bayram 100 Lira, Kunduracı esnafı 90 Lira, Hüseyin Demirci 50 Lira, Halil, Rüstem Beşev 50 Lira, Tiftikçi Hüseyin Ekmekçi 30 Lira, Halit Sungur 30 Lira, Şekerci Hasan Öğüt 30 Lira, Ali Sayar 30 Lira, Münir İnandık 25 Lira, Hüsnü İnal 15 Lira, Hüseyin

Kanlıkara 12 Lira, Halim Altay 10 Lira, Mehmet Ağaçoğlu 5 Lira, Aşçı Ali 6 Lira, Hasan Karataş 2 Lira, İhsan Kütük 100 Lira, Etem Ersunan ve mahdumları 105 Lira, Eskici esnafı 75,5 Lira, Muzaffer Zincirci 30 Lira, Hacılar Köyü 29,40 Lira olmak üzere toplam 2474,9 Lira yardım toplandı. (Çankırı Gazetesi, 15 Şubat 1944).

Çankırılılar depremde zarar gören hemşerilerine yardım etmeye devam ettiler. Çankırı Ortaokulu Kızılay Gençlik Kurumu, depremzedelere yardım olmak üzere öğretmen ve öğrencilerinden 269 lira 40 kuruş toplayarak Çankırı Kızılay veznesine yatırdı. Çankırı esnafının öncülüğünde ikinci bir yardım kampanyası daha düzenlendi. İkinci yardım kampanyasına katılan vatandaşların isimleri ve yaptıkları yardımın miktarı şöyleydi: Aktar esnafı 151 Lira, Halim Dağlar 150 Lira, Şoförler 115 Lira, Tevfikiye Mahallesi hayırseverleri 109 Lira, Kahveci esnafı 105,50 Lira, Tabak esnafı 104 Lira, Mebus Talat Onay 100 Lira, eşi Ayşe Onay 50 Lira, Müteahhit Mehmet Aykaç 100 Lira, Tüccar Sabri Uyaroğlu ve ortağı 75 Lira, Askerî hastane 57 Lira, Gazi İlkokulu talebeleri 56,10 Lira, Umumî meclis azasından Raşit Özen 50 Lira, Otelci Hüseyin Kofuroğlu 50 Lira, Tüccar Mustafa Toruş 50 Lira, Tüccar Ömer Soylu 50 Lira, Tüccar Hüseyin Altay 50 Lira, İsmini bildirmeyen zat 50 Lira, demirci esnafı 45 Lira, bakırcı ve kalaycı esnafı 41 Lira, Tüccar Abdullah Arslaner 30 Lira, Tüccar Etem Arpacı 30 Lira, Hidayet Yiğit 30 Lira, Eczacı Etem Yalçın 30 Lira, Muhittin Yener 25 Lira, Tüccar Etem Darendeli 25 Lira, Komisyoncu Mustafa İpek 25 Lira, Kemallı Köyü 25 Lira, Şadiye Yüksel 25 Lira, Otelci Hilmi Arar 25 Lira, Hüseyinli Köyü 22,64 Lira, Merkez jandarma bölük kumandanlığı 24 Lira, Tüccar Adil Özkanlı 20 Lira, Tüccar Mustafa Ulus 20 Lira, Tüccar Mustafa Köksal 20 Lira, Hüseyin Doğru 20 Lira, Terzi Mehmet Sırma 20 Lira, Hilmi Kabaca 20 Lira, Sadık Yakın 20 Lira, Osman Kanberci 20 Lira, Tüccar Osman Armağancı 20 Lira, Hamamcı İsmail Yöreci 20 Lira, Tüccar Emin İlkay 15 Lira, Tüccar Ahmet Kut 15 Lira, Tüccar Hamdi Alsan 15 Lira, Avukat Hamit Şehiroğlu 15 Lira, Basdırmacı Hüseyin Coşkara 15 Lira, Emin Yazıköy 15 Lira, Tumarlı Köyü 15 Lira olmak üzere toplam 2160,24 Lira yardım toplandı (Çankırı Gazetesi, 7 Mart 1944).

SONUÇ

Büyük depremler, şüphesiz toplumların en fazla korktuğu doğal afetlerden birisidir. Mevcut teknolojik imkânlarla zamanının tam olarak bilinememesi ve aniden gerçekleşmesi insanlar üzerinde şok etkisi meydana getirmektedir. Depremler her yıl dünyada ciddi boyutlara ulaşan can ve mal kayıplarına sebep olmaktadırlar. Türkiye dünyanın en önemli deprem kuşaklarından biri olarak kabul edilen Alp-Himalaya kuşağı üzerinde bulunmaktadır. Ülkemiz bulunduğu

bu konum itibariyle her an büyük bir depreme sebebiyet verecek çok sayıda aktif fay hattına sahiptir. Çankırı vilâyeti de Alp-Himalaya'nın en aktif fay hatlarından biri olan Kuzey Anadolu Fayı (KAF) üzerinde bulunmaktadır. Bu nedenle Çankırı vilâyetinin büyük bir kısmı 1. derece deprem riski barındırır. Kuzey Anadolu Fayı'nın bu çevrede ki bölümü üzerinde gerçekleşen depremler, tarih boyunca Çankırı ve çevresini etkilemiş ve büyük can ve mal kayıplarına sebep olmuşlardır.

Cumhuriyet devrinin Çankırı ve çevresini etkileyen ilk en şiddetli ve yıkıcı depremi 1 Şubat 1944 günü gerçekleşti. Depremin merkez üssü Bolu'nun Gerede ilçesiydi ve şiddeti de Kandilli Rasathanesi tarafından 7,4 olarak ölçüldü. Deprem Bolu, Çankırı, Zonguldak ve Ankara'da büyük hasara neden oldu. Depremin Çankırı vilâyetine verdiği zararın sayısal bilançosu şöyleydi: 1349 ölü, 1925 yaralı, 5868 ev yıkıldı, 3480 ev hasara uğradı ve 6068 büyük ve küçük baş hayvan telef oldu. Deprem en fazla tahribatı Çerkeş kazasında yaptı. Çerkeş şehir merkezinde bulunan 800 evin 600'ü yıkıldı. Depremden etkilenen yerlerde alt yapı büyük zarara uğradı. Demiryolunun zarar görmesi, kışın ağır geçmesi ve kar nedeniyle yolların kapanması gibi nedenlerden dolayı ilk başlarda yardımların felaketzedelere ulaşması zaman aldı. Kızılay sürecin en başından itibaren takdire şayan bir çalışma performansı gösterdi. Ülke genelinde Kızılay'ın öncülüğünde yardım kampanyaları düzenlendi. Bunun yanında Çankırı vilâyetinin depremden etkilenmeyen bölgeleri depremzedeler için yardım seferberliği başlattı. Bu dönemde Çankırı vilâyetinin ekonomisi ağırlıklı olarak hayvancılığa dayanıyordu. Büyük miktarda hayvanın telef olması vilâyetin ekonomik yapısına büyük ölçüde zarar verdi. Yine deprem nedeniyle ticari işletmelerin hasar görmesi ekonomik kaybı daha da arttırdı. Evleri yıkılan veya evleri zarar gören vatandaşlar uzun bir süre barakalarda ya da çadırlarda yaşamak zorunda kaldı.

KAYNAKÇA / REFERENCES

Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi

CCA, Fon Kodu: 030.10.0.0, Yer No: 120.850.1.1.

CCA, Fon Kodu: 030.10.0.0, Yer No: 120.850.1.2.

CCA, Fon Kodu: 030.18.01.02, Yer No: 104.13.18.

CCA, Fon Kodu: 490.1.0.0, Yer No: 1583.452.3.9.

CCA, Fon Kodu: 490.1.0. 0, Yer No: 1583. 452.3.13.

CCA, Fon Kodu: 490.1.0.0, Yer No: 1583. 452.3.11.

CCA, Fon Kodu: 030.10.0.0. Yer No: 120.849.16.

Süreli Yayınlar

Akşam Gazetesi, 3 Şubat 1944, Sayı:9083, s.1.

Akşam Gazetesi, 6 Şubat 1944, Sayı:9086, s.1.

Birlik Gazetesi, 2 Şubat 1944, Sayı:90, s.1.

Cumhuriyet Gazetesi, 2 Şubat 1944, Sayı:6991, s.1.

Cumhuriyet Gazetesi, 4 Şubat 1944, Sayı:6993, s.1.

Cumhuriyet Gazetesi, 5 Şubat 1944, Sayı:6994, s.1.

Çankırı Gazetesi, 8 Şubat 1944, Sayı:1089, s.1-2.

Çankırı Gazetesi, 15 Şubat 1944, Sayı:1090, s.1.

Çankırı Gazetesi, 29 Şubat 1944, Sayı:1092, s.1.

Çankırı Gazetesi, 7 Mart 1944, Sayı:1093, s.1-2.

Çankırı Gazetesi, 14 Mart 1944, Sayı:1094, s.1.

Son Posta Gazetesi, 2 Şubat 1944, Sayı:4844, s.1.

Son Posta Gazetesi, 3 Şubat 1944, Sayı:4845, s.1.

Son Posta Gazetesi, 4 Şubat 1944, Sayı:4846, s.1.

Son Posta Gazetesi, 5 Şubat 1944, Sayı:4847, s.1.

Son Posta Gazetesi, 9 Şubat 1944, Sayı:4851, s.1.

Ulus Gazetesi, 3 Şubat 1944, Sayı:198, s.1.

Ulus Gazetesi, 5 Şubat 1944, Sayı:200, s.1.

Ulus Gazetesi, 7 Şubat 1944, Sayı:202, s.1.

Ulus Gazetesi, 9 Şubat 1944, Sayı:204, s.1.

Vatan Gazetesi, 3 Şubat 1944, Sayı:1138, s.1.

Vatan Gazetesi, 9 Şubat 1944, Sayı:1144, s.1.

Yeni Sabah Gazetesi, 3 Şubat 1944, Sayı:2047, s.1.

Yeni Sabah Gazetesi, 5 Şubat 1944, Sayı:2049, s.1.

Yeni Sabah Gazetesi, 8 Şubat 1944, Sayı:2052, s.1.

Zonguldak Gazetesi, 11 Şubat 1944, Sayı:738, s.1.

Araştırma ve İnceleme Eserleri

Atabey, E. (2000). *Deprem*. Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü Yayınları.

Ayhan, M. E. ve Koçyiğit A. (2010). Displacements and kinematics of the February 1, 1944 Gerede Earthquake (North Anatolian Fault System, Turkey): Geodetic and geological constraints. *Turkish Journal of Earth Sciences (Turkish J. Earth Sci.),* 19, 285-311.

Boğaziçi Üniveristesi Kandilli Rasathanesi ve DAE (2019). Bölgesel Deprem-Tsunami İzleme ve Değerlendirme Merkezi 14 Eylül 2019 Çerkeş-Çankırı Depremleri Basın Bülteni. http://www.koeri.boun.edu.tr/sismo/2/14-Eylül-2019, Erişim tarihi: 05.03.2022.

Çobalak, M. (2000). *Kuzey Anadolu Fay Hattı Boyunca Meydana Gelen Depremler*. Bitirme Ödevi. Çanakkale 18 Mart Üniversitesi.

Deprem Nedir? Depremle ilgili teknik bilgiler. http://www.koeri.boun. edu.tr/sismo/bilgi/depremnedir/index, Erişim tarihi: 02.03.2022.

Ersan, U. (2002). Gerede – Bolu depremi (1 Şubat 1944). https://www.koroglu gazetesi.com/haber/gerede-bolu-depremi-01-subat-1944.html., Erişim tarihi: 05.03.2022.

Haçin, İ. (2014). 1939 Erzincan büyük depremi. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi,* 30(88), 37-69.

Korman, K. (1944). Harabe haline gelen Güzel Çerkeş'te. *Ulus Gazetesi,* 3 Şubat 1944, 3.

Korman, K. (1944). Taş, toprak, ağaç yığınları altından canları kurtarılan bahtsız insanlar arasında. *Çankırı Gazetesi,* 15 Şubat 1944, 1-2.

Korman, K. (1944). Çerkeş'te hayat doğarken. *Çankırı Gazetesi,* 14 Mart 1944, 1-2.

Özçelik, F. (2017). 1944 Bolu-Gerede depremi ve sonuçları. *Akademik İncelemeler Dergisi (Journal of Academic Inquiries),* 2(12), 91-113.

Özçelik, F. (2017). Cumhuriyet devrinde Düzce'de meydana gelen doğal afetler ve sonuçları. İ. Yaşayanlar (Ed.), *Düzce'de Tarih Kültür ve Sanat* (124-142). Gaye Kitapevi.

Sür, Ö. (1993). Türkiye'nin deprem bölgeleri. *Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi,* 2, 53-68.

Satılmış, S. (2020). Çankırı'nın tarihsel depremleri (1875-1900). *Mütefekkir Aksaray Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi,* 7(14), 599-611.

1900 Sonrası Türkiye'deki Depremler, *Türkiye'de Deprem Gerçeği ve TMMOB Makina Mühendisleri Odasının Önerileri Oda Raporu*. http://www1.mmo.org.tr/resimler/dosyaekler/8273773702779a0ek.pdf, Erişim tarihi: 02.03.2022.

EXTENDED ABSTRACT

Earthquakes occur due to the movements of the earth's crust. Earthquakes are unpredictable. For this reason, earthquakes cause great loss of life and property every year around the world. Consequently, earthquakes are one of the most feared natural disasters throughout history. It is assumed that 600 million people live in earthquake-hazardous areas today. 98% of the population of our country is under the threat of earthquakes. While 98% of the industrial areas in our country are located in earthquake zones, 73% of them are directly on active fault ruptures. This risky situation puts Turkey at risk of a devastating earthquake at any moment. The February 1, 1944 Bolu-Gerede earthquake, which was handled according to the effects of Çankırı, was on the North Anatolian Fault (NAF) belonging to the Alpine-Himalaya earthquake belt. The North Anatolian Fault starts from gulf of Saros in the north of the Aegean Sea and goes to Karlıova town in Eastern Turkey and ends there. The 1939 Erzincan, 1943 Kastamonu (Tosya-Ladik), 1944 Gerede-Bolu, 1953 Yenice-Gönen, 1957 Dokurcun-Abant, 1967 Akyazı-Adapazarı, 1999 Gölcük, 1999 Düzce earthquakes, which took place in the Republican era, all took place on this fault. The fact that a significant part of the province of Çankırı, especially the northern parts, is located on the North Anatolian Fault, has left Çankırı faced with many destructive earthquakes from the past to the present. The most destructive and most severe earthquake that affected Çankırı and its surroundings during the Republican era occurred on Tuesday, February 1, 1944. It was 23 minutes and 56 seconds past 06 before the day got light. Its severity was measured as 7.4 by the Kandilli Observatory. The earthquake, which was felt in a significant part of Turkey, gave the most damage to the provinces of Bolu, Çankırı, Zonguldak and Ankara. In these provinces, where the earthquake was severe, there was a great loss of life and property. As a result of the earthquake that lasted for 30 seconds in the city center of Çankırı, the people of the city rushed to the streets in great uneasiness with the fear of the tremor. The earthquake did not cause any other damage, apart from the collapse of some chimneys in the city center of Çankırı and the shedding of the plaster of the walls of some houses. Immediately after the earthquake, although the

provincial authorities made contact with all the surrounding centers, they could not hear about the Çerkeş district. Thereupon, Çankırı Governor Ferit Nomer demanded that the medical teams move and the tent and necessary materials be sent immediately by automobile and office trucks. He himself took some officials with him and moved to Çerkeş with an off-road car via Ilgaz. Because the earthquake damaged the telegraph and telephone lines, the season being winter, and the heavy snowfall associated with it, prevented any news from Çerkeş. Due to the damage to the railway, it was not possible to send an aid train to Çerkeş. The information reaching Ankara from Çankırı in the evening hours on the day of the earthquake revealed the gravity of the situation. According to this information; there were 207 dead and 107 injured in Atkaracalar district, 71 dead and 307 injured in Kurşunlu district. The death toll under the rubble in the Çerkeş district reached 171. In this earthquake, 600 houses were completely destroyed in Çerkeş, which has 800 houses. 200 houses became uninhabitable. Considering that Çerkeş was a district center consisting of 800 households at that time, it turns out that Çerkeş was completely devastated. According to the exact figures, 1349 people died, 1926 people were injured, 5269 houses were destroyed, 3480 houses were damaged and 6068 animals perished throughout the Çankırı province. The earthquake caused the most damage to the Çerkeş district. Because 1144 people lost their lives in the center, townships and villages of Çerkeş. 3842 of the 5269 houses destroyed in the Çankırı province were also located in the Çankırı district. In this process, some statesmen visited Çankırı. On February 7, 1944, Deputy Internal Affairs Minister Hilmi Uran set off from Ankara by car and visited the earthquake zones for two days. Economy Deputy Fuat Sirmen came to Çerkeş with a delegation on February 10,1944 and examined the damage caused by the earthquake. President İsmet İnönü, his wife Mevhibe İnönü, President of the Turkish Grand National Assembly Abdülhalik Renda, Prime Minister Şükrü Saraçoğlu and the independent group leader and Red Crescent Chairman Ali Rana Tarhan arrived in Çerkeş on February 12. They saw the heavy damage caused by the earthquake in Çerkeş by visiting the town and got information from the local administrators. All institutions of the state mobilized for the earthquake zone. Necessary health equipment, medicine, materials, clothing, subsistence items, oil, tents were sent to Çankırı province through the Ministry of Internal Affairs, Turkish Red Crescent, Ministry of National Defense and Ministry of Health, and financial aid was provided. Citizens from all over the country sent aid in kind and in cash to the earthquake victims.